

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ ДО РОБОТИ З СІМ'ЄЮ У РІЗНИХ ТИПАХ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ НІМЕЧЧИНИ

Дужа-Задорожна М. П.

У статті проаналізовано процес професійної підготовки соціальних педагогів до роботи з сім'єю в системі вищої освіти Німеччини, визначено зміни, що відбуваються в ньому у контексті Болонського процесу. На основі аналізу нормативно-навчальної документації досліджено особливості соціальної освіти у різних типах німецьких ВНЗ.

Ключові слова: професійна підготовка, соціальні педагоги, робота з сім'єю, вища освіта, нормативно-навчальна документація, модулі.

В статье проанализирован процесс профессиональной подготовки социальных педагогов к работе с семьей в системе высшего образования Германии, определены изменения, происходящие в нем в контексте Болонского процесса. На основании анализа нормативно-учебной документации исследованы особенности социального образования в различных типах немецких вузов.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, социальные педагоги, работа с семьей, высшее образование, нормативно-учебная документация, модули.

The process of professional training of social pedagogues for work with families in the system of higher education in Germany has been analyzed and its current changes in the context of the Bologna process have been identified. On the basis of analysis of normative educational documents the peculiarities of social education in various types of German higher educational institutions have been investigated.

Key words: professional training, social pedagogues, work with families, higher education, normative educational documentation, modules.

Постановка проблеми. Сім'я як базовий соціальний інститут – головний осередок демократичного суспільства, відіграє надзвичайно важливу роль у його життєдіяльності та розвитку, сприяючи інтеграції в нього нових поколінь. Для реалізації своїх функцій у повному обсязі сім'я потребує дієвої підтримки з боку держави, щоб мати змогу виховувати дітей добрими, повноцінними громадянами.

Здійснення такої підтримки у формі соціального супроводу родин, надання їм різних видів соціально-педагогічної допомоги можливе лише за наявності висококваліфікованих фахівців, що, в свою чергу, вимагає створення в Україні ефективної системи професійної підготовки працівників соціальної сфери. Специфіка діяльності, яку здійснюють соціальні педагоги, надаючи соціальні послуги сім'ї, вимагає органічного поєднання особистісних та професійних якостей, широкої освіченості. Тому у процесі підготовки цих фахівців необхідно враховувати вивчений і адаптований досвід високорозвинених європейських держав, зокрема Німеччини, яка займає передові позиції щодо впровадження міжнародних стандартів професійної освіти і має більш ніж столітню історію соціальної роботи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Згідно з аналізом наукових джерел, фахової літератури, питанням професійної підготовки соціальних фахівців в Україні та за кордоном присвячені дослідження українських науковців Н. Абашкіної, С. Архипової, В. Гаманюк, Н. Заверико, І. Зверєвої, А. Капської, Л. Коваль, І. Козубовської, Г. Лактіонової, Л. Міщик, О. Назарової, В. Поліщук, О. Пришляк, А. Турчин, Л. Штефан та інших. Проблеми змісту та організації навчального процесу у ВНЗ Німеччини та вплив на них освітніх реформ, підготовка соціальних педагогів/соціальних працівників до роботи з сім'єю знайшли своє відображення у роботах німецьких учених, серед яких Г.-Й. Браунс, Д. Дершау, Р. Кнобель, Е. Крузе, У. Лянґе-Аппель, К.-В. Мюллер, Д. Оельшлєгель, Г.-У. Отто, Г. Пфаффенберґер, Т. Раушенбах, Г. Тірш, В. Толе, Й. Шілінґ.

Формулювання цілей статті. З огляду на те, що зазначена проблематика й досі залишається недостатньо вивченою, що суперечить об'єктивним потребам щодо підвищення якості підготовки фахівців для соціальної сфери в Україні, метою нашої статті було обрано аналіз особливостей професійної підготовки соціальних педагогів до роботи з сім'єю у різних типах вищих навчальних закладів Німеччини.

Виклад основного матеріалу дослідження. Професійну підготовку фахівців соціально-педагогічної сфери здійснюють у Німеччині 107 закладів: 34 університети, 67 вищих фахових шкіл, 5

фахових академій та одна дуальна вища школа, більшість з них є у державному підпорядкуванні [6, с. 21–39]. У 2011 р. кількість студентів напряму "Соціальна робота/соціальна педагогіка" становила 60476 осіб, 11,5 % (6958) з них навчались в університетах, 85,8 % (51900) – у вищих фахових школах, 2,7 % (1618) – у фахових академіях та дуальній вищій школі [5, с. 121–151, 416].

Підготовка соціальних педагогів у вищих навчальних закладах Німеччини відповідає таким провідним європейським тенденціям, як: академізація, зростання ролі наукових досліджень, диверсифікація напрямків, рівнів, структури навчання, розвиток кооперації як між німецькими ВНЗ, так і з ВНЗ інших країн, секуляризація та зростання ролі держави в управлінні та фінансуванні навчальних закладів, уніфікація навчальних планів, посилення уваги до проблем прав людини. Разом з цим загальноєвропейські тенденції у Німеччині мають свою специфіку. Ця специфіка полягає в інтеграції, що знаходить вираження в поєднанні підготовки соціальних педагогів і соціальних працівників; у створенні інтегративних предметів, курсів і форм навчання; у практичній спрямованості навчання, що передбачає наявність різного виду практик та проектного навчання; у переважанні серед навчальних форм проектів та семінарів [1, с. 9].

Відповідно до рекомендацій Наукової ради та рішень Конференції міністрів освіти і культури від 10.10.2003 р. у Німеччині в рамках Болонського процесу відбувається акредитація бакалаврських та магістерських навчальних програм фахового напряму "Соціальна робота/соціальна педагогіка". У 2011/2012 навчальному році вже 94 % усіх програм, запропонованих німецькими ВНЗ, реалізувались за новим принципом. Введення у Німеччині двоциклової бакалаврсько/магістерської системи навчання сприяє зростанню числа напрямів підготовки у соціально-педагогічній сфері, а також їх різноманітності. Цікавими у контексті нашого дослідження є такі спеціалізації напряму "Соціальна робота" обох освітньо-кваліфікаційних рівнів, як "Допомога у вихованні", "Робота з батьками, дітьми та молоддю", "Соціальні служби допомоги молоді та сім'ї", "Соціальна робота з сім'єю", "Сімейне консультування", "Соціальна робота, зорієнтована на сім'ю та її форми" тощо [5, с. 8–10].

Суспільство Німеччини ставить свої вимоги щодо професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів, згідно з якими навчальні програми бакалаврського рівня повинні мати уніфіковану структуру, спрямовану на одержання універсальних професійних навичок, що відповідає провідним європейським тенденціям у сфері вищої освіти. Лише на рівні повної вищої освіти може відбуватись спеціалізація за профілем відповідно до напрямів соціально-педагогічної діяльності. Навчання в магістратурі повинно зосереджуватись на поглибленні здобутих теоретичних знань і практичних навичок, орієнтуватись на перспективу кар'єрного росту випускників. Незалежно від того, чи магістерська програма має більш прикладне, чи науково-дослідне спрямування, вона повинна передбачати практичну фазу з метою проведення наукового дослідження в обраній галузі [6, с. 7–12].

Процес професійної підготовки соціальних педагогів, які в майбутньому спеціалізуватимуться у сфері роботи з дітьми, молоддю та їхніми сім'ями, має свої відмінності залежно від федеральної землі та типу вищого навчального закладу, тому проаналізуємо його у кожному з них зокрема.

Фахові академії Німеччини – особливі навчальні заклади практичного спрямування – працюють за концепцією дуального навчання. Вона полягає у поділі навчального процесу на теоретичну і практичну фази, які чергуються з періодичністю три-шість місяців, причому теоретичні заняття відбуваються в академії, а практика, яка становить не менше 50 % загального процесу підготовки, – в різноманітних установах соціальної сфери. Згідно з рішенням Конференції міністрів освіти від жовтня 2004 р. в державних фахових академіях було акредитовано кваліфікаційний рівень бакалавра з терміном навчання три роки. Таким чином, їхні випускники отримують освітньо-кваліфікаційний ступінь "бакалавра мистецтв фахової академії" (Bachelor of Arts – Berufsakademie), який надає право навчання у магістратурі [8, с. 162].

Незначне число фахових академій у Німеччині пояснюється явищем об'єднання їх у вищі школи дуального типу. Так, Дуальна вища школа Баден-Вюртемберг, в якій навчається майже 28000 студентів, утворилась унаслідок злиття восьми фахових академій. Поруч з університетом та вищою фаховою школою з'явився особливий тип ВНЗ практичного спрямування, створений за зразком американської системи державних університетів, що передбачає наявність як центральної, так і регіональної організаційних структур. До її центральних керівних органів належать Наглядова рада (несе відповідальність за формування профілю вищого навчального закладу), Сенат (приймає рішення щодо організації навчального процесу) та колегіальна Президія (відповідає за планування розвитку ВНЗ, якість професійної підготовки). На регіональному рівні філіалами дуальної вищої школи – фаховими академіями – керують ректор, Рада ВНЗ та Академічний сенат. Філіали, маючи високий рівень автономності, можуть самостійно вирішувати питання щодо змісту освіти та організації навчального процесу на місцях [6, с. 4–6].

Передумовою вступу на факультет соціальної освіти одного з філіалів дуальної вищої школи служить наявність атестату про повну середню освіту та угоди про проходження практики, укладеної з

однією із відповідних установ на цілий період навчання. Соціальні інституції часто самі підбирають собі практикантів і направляють їх на навчання. Протягом трьох років студент є фактично працівником цієї інституції. Серед установ, у яких студенти можуть проходити практичну підготовку до сімейно зорієнтованої діяльності, слід назвати соціальні відомства, комісії у справах молоді, Загальну соціальну службу, заклади соціально-педагогічної допомоги сім'ї, різноманітні благодійні організації, які надають допомогу родинам, дитячі дошкільні заклади, сімейні консультаційні пункти тощо.

Згідно з проведеним аналізом, особливість професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів у дуальній вищій школі полягає у забезпеченні постійного тісного взаємозв'язку між академічним навчанням та практикою в соціальних установах, що сприяє формуванню необхідних професійних компетенцій і створює умови для успішного професійного розвитку молодих фахівців. Головна перевага підготовки соціальних педагогів у фаховій академії порівняно з традиційними ВНЗ полягає у можливості швидкого застосування вивченого на практиці. Як студенти, так і майбутні роботодавці мають від цієї системи вигоду, оскільки майже 85 % випускників фахових академій залишаються працювати у соціальних установах та закладах, в яких вони проходили практику [8, с. 157].

У результаті проведеного дослідження з'ясовано, що процес професійної підготовки соціальних педагогів до роботи з сім'єю у фахових академіях Німеччини відбувається на факультеті соціальної освіти у межах напрямку "Соціальна робота". Серед спеціальностей, які можуть обирати студенти, три готують до сімейно зорієнтованої діяльності: "Соціальна допомога молоді та сім'ї", "Допомога у вихованні/допомога дітям та молоді", "Соціальна робота у дошкільній педагогіці". Навчання за цими спеціальностями триває три роки (шість семестрів) і передбачає формування у студентів ключових компетенцій, необхідних для здійснення їхньої професійної діяльності у різних соціально-педагогічних галузях, тобто загальна програма підготовки має універсальний характер. Це означає, що приблизно 80 % навчального змісту стосується дисципліни "Соціальна робота" в цілому і лише 20 % відведено на поглиблене вивчення особливостей надання соціально-педагогічних послуг дітям, молоді та їхнім сім'ям [7].

Процес професійної підготовки відбувається за уніфікованим навчальним планом, який охоплює 25 модулів, за кожен з яких студенту може бути нараховано від 5 до 15 кредитів, причому за весь період навчання йому необхідно одержати 210 кредитів. Навчальні модулі поділяються на обов'язкові, обов'язкові за вибором та спеціалізовані. Програма, за якою здійснюється професійна підготовка соціальних педагогів до роботи з сім'єю, складається із 20 базових та 4 спеціалізованих модулів, 25 модулів відводиться на написання бакалаврської кваліфікаційної роботи. Згідно з аналізом розподілу навчального навантаження, на вивчення базових модулів відводиться 5070 годин, спеціалізованих – 1230 годин. Окремий навчальний модуль вивчається, як правило, протягом двох семестрів і завершується складанням модульного іспиту. Приблизно половина контрольних заходів відбувається у формі письмової підсумкової контрольної роботи. Передбачені також усні іспити, комплексна домашня робота, письмовий залік, усні доповіді у вигляді реферату або презентації, а також доповідь за результатами наукової роботи, проекту чи дослідження.

Завершується навчання бакалаврською кваліфікаційною роботою, на яку відводиться 12 тижнів і передбачено 12 кредитів. За умови успішного складання всіх іспитів та захисту бакалаврської роботи студенту видають диплом із зазначенням спеціалізації та освітньо-кваліфікаційного рівня Бакалавра мистецтв, випуску із залікової відомості і додаток до диплома. Водночас випускникам присвоюють звання "Державно визнаний соціальний педагог/соціальний працівник" [8, с. 142].

Як показує наше дослідження, більшість студентів, що здобувають соціальну освіту в Німеччині, вибирають вищу фахову школу (ВФШ). Цей тип вищого навчального закладу користується у ФРН великою популярністю серед німецької молоді, що зумовлено особливою прикладною орієнтацією навчального процесу, тривалішою виробничою практикою, порівняно з університетами, та більшою свободою у виборі навчальних дисциплін. Характерний для ВФШ практико зорієнтований підхід до процесу професійної підготовки, спрямований на формування у студентів умінь поєднувати теоретичні знання з практичною діяльністю, має дуже важливе значення саме для фахівців соціальної сфери [7].

У німецьких вищих фахових школах переважає однофазна модель підготовки, яка передбачає інтеграцію двох практичних семестрів безпосередньо у навчальний процес (ВФШ Баварії, Баден-Вюртемберґу, Північного Рейну-Вестфалії, Райнлянд-Пфальца та новостворених ВНЗ даного типу на території Східної Німеччини). Двофазна модель підготовки, згідно з якою практика відбувається безпосередньо після навчання у формі професійного стажування або ж року професійного визнання, зустрічається у вищих фахових школах Шлезвіг-Гольштайну та Нижньої Саксонії. Вищі фахові школи Німеччини самостійно формують свою нормативно-навчальну документацію, тому зміст професійної підготовки майбутніх соціальних фахівців у кожній з них має свої відмінності [9, с. 161].

До центральних керівних органів вищих фахових шкіл належать ректор, який керує вищим навчальним закладом, канцлер, що виконує адміністративні функції, Рада ВНЗ, яка займається плануванням розвитку та формуванням профілю ВФШ, і Сенат, який несе відповідальність за прийняття принципів для ВНЗ рішень. Представницьким органом є загальні збори представників студентів, викладачів та співробітників ВНЗ, які видають Статут вищого навчального закладу. Центральну структуру ВФШ доповнюють децентралізовані інституції: факультети і їхні відділи, які видають свої Статути, координують навчальний та науково-дослідний процеси під керівництвом декана та Ради факультету.

Передумовою вступу на факультет соціального спрямування вищої фахової школи служить наявність атестату про повну середню освіту або свідоцтва про середню спеціальну освіту. Крім цього, деякі ВФШ вимагають додаткового проходження попередньої практики в соціальних установах, інші підбирають студентів за допомогою вступного тесту. Існує також можливість вступу для претендентів без повної середньої освіти, якщо вони завершили дворічну фахову школу чи професійне спеціалізоване училище, мають щонайменше три роки професійного досвіду в соціальній сфері та склали успішно вступні іспити [4, с. 30–32].

У результаті проведеного дослідження з'ясовано, що у різних ВФШ Німеччини напрям "Соціальна робота" має свої особливості, але здебільшого він передбачає інтегровану програму підготовки, яка включає як елементи соціальної педагогіки, так і соціальної роботи. Базовий курс поєднується з різноманітними спеціалізаціями, які готують майбутніх фахівців до роботи у різних соціальних сферах, зокрема до сімейно зорієнтованої діяльності.

Тривалість навчання тут становить, як правило, сім семестрів, і студентам необхідно набрати за цей час 210 залікових одиниць-кредитів, причому за один семестр можна одержати не більше 30 кредитів, а одна залікова одиниця відповідає навчальному навантаженню 30 годин. У деяких федеральних землях можна здобути бакалаврський ступінь соціального педагога/соціального працівника лише за три роки. Загальний обсяг навчального навантаження відповідає тут 180 кредитам, які можна одержати, беручи активну участь в аудиторних заняттях, навчальній практиці, проектах, а також за виконання самостійної роботи. Скорочення терміну навчання пояснюється інтенсифікацією як теоретичної, так і практичної складової навчального процесу.

Згідно з аналізом модульних книг та Положень про порядок проведення іспитів у різних вищих фахових школах Німеччини, незважаючи на відмінності у тривалості навчального процесу, загальна програма підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери має на бакалаврському рівні універсальний характер, причому спостерігається значна узгодженість структури та змісту окремих модулів. Німецька федеральна спілка соціальної роботи рекомендує формувати модулі на основі ключових компетенцій, тобто з урахуванням необхідних знань, умінь та навичок, а також поєднання наукового та методичного аспектів [10, с. 164–165].

Навчальний процес на напрямі "Соціальна робота" складається, як правило, з базових, які є обов'язковими, компетенційних (обов'язкових за вибором) та спеціалізованих модулів. Вивчення кожного з них завершується диференційованим контрольним заходом у формі письмового або усного іспиту, реферату, презентації результатів роботи або письмового домашнього завдання. Програма практичної підготовки майбутніх соціальних фахівців передбачає два практичних модулі: перший – у соціальній установі тривалістю 20 тижнів (900 годин), другий – обсягом 450 годин у формі навчальних проектів. На підготовку бакалаврської кваліфікаційної роботи відводиться 8 тижнів і передбачено 10 кредитів. У разі успішного захисту випускнику присвоюють освітньо-кваліфікаційний ступінь Бакалавра мистецтв [4, с. 25].

Цікавим явищем у системі професійної підготовки соціальних педагогів у вищих фахових школах Німеччини є професійно зорієнтований курс дистанційного навчання "BASA-online", призначений для тих фахівців, які працюють у соціальній сфері і прагнуть одержати вищу кваліфікацію або змінити напрям діяльності. Загальне навчальне навантаження становить тут 25 годин на тиждень і не менше 4900 годин за весь період дистанційного курсу. За цей час студентам необхідно набрати 180 кредитів, з них 115 – за самостійну підготовку, працюючи в онлайн-режимі, а 65 кредитів – за роботу під час навчальних занять та участь у проектах, що становить відповідно 65 % і 35 %. Таке співвідношення форм навчання, як вважають німецькі науковці, є найбільш ефективним [2, с. 33].

Здобути професію соціального педагога можна також в університетах Німеччини на факультетах педагогіки або філософії. Тривалість навчання до отримання освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавра становить, як правило, шість семестрів. Умовою допуску до навчання є наявність атестату про повну середню освіту або відповідну фахову освіту. Більшість університетів Німеччини прийняли єдиний базовий навчальний план професійної підготовки соціальних педагогів універсального спрямування, проте деякі з них визначають уже на рівні бакалаврату власну спеціалізацію. Тижневе навантаження студента становить 18–20 годин. Згідно з проведеним аналізом, початковий етап навчання, що триває

три семестри, передбачає засвоєння основних фахових знань, методів та навичок з метою підготовки студентів до вибору подальшої спеціалізації. Під час наступних трьох семестрів, що становлять основний етап навчання, відбувається професіоналізація відповідно до обраної майбутньої сфери діяльності. Серед багатьох можливих напрямів спеціалізації для роботи у сфері соціальної роботи передбачені "Сімейна педагогіка", "Лікувальна педагогіка", "Педагогіка раннього дитинства", "Міграційна педагогіка", "Педагогіка дозвілля", "Виробнича педагогіка", "Спеціальна педагогіка" тощо. Крім основних (загальна педагогіка, психологія, соціологія) та спеціальних дисциплін (теорії соціалізації, інституції, організаційні форми, правові основи соціальної педагогіки, соціальна політика, теорії та форми соціально-педагогічної діяльності), навчальна програма професійної підготовки включає також міждисциплінарні модулі (методи наукових досліджень, статистика). Основними організаційними формами навчання є лекції, семінари, практичні вправи, колоквиуми, підготовка та презентація проєктів і рефератів. Як показав аналіз, студенти можуть, за умови погодження з екзаменаційною комісією, вивчати також додаткову спеціальність будь-якого факультету університету, яка змістово поєднується зі спеціальністю "Соціальна педагогіка/соціальна робота" [3, с. 93–94].

На початковому етапі навчальним планом передбачена ознайомлювальна практика обсягом, як правило, 210 годин, яку можна проходити в одній із соціальних установ, відомстві у справах молоді, школі або дитячому садку у вільний від занять період або під час семестру паралельно з теоретичним навчанням. Головне завдання цієї практики – професійна орієнтація майбутніх фахівців, яка допомагає їм обрати відповідну спеціалізацію. Спеціалізована практика у четвертому семестрі обсягом 600 годин, що супроводжується науковими семінарами, служить формуванню у студентів практичних навичок і готує їх до кваліфікаційних вимог, які ставлять до спеціалістів у різних педагогічних сферах діяльності [11].

Важливим компонентом професійної підготовки соціальних педагогів до роботи з сім'єю в університеті є науково-дослідницька діяльність, яка пронизує весь навчальний процес обох кваліфікаційних рівнів. Вона спрямована на оволодіння методами науково-педагогічного та емпіричного соціального дослідження, розвиток творчого мислення студентів, поглиблення знань у певному науковому напрямі, формування вміння аналізувати наукову літературу та професійно оцінювати соціально-педагогічні проблеми. У процесі підготовки майбутні фахівці знайомляться з методологією та концепцією розробки професійних проєктів, проводять самостійні наукові дослідження, вчать оформляти їх результати та використовувати у власній практичній діяльності, беруть участь у науково-дослідних проєктах університету.

Майже всі навчальні модулі передбачають різні форми науково-дослідницької діяльності студентів. У межах модуля "Емпіричні методи соціальних досліджень" студенти ознайомлюються з логікою наукового соціально-педагогічного дослідження, його кількісними та якісними методами, а також методами збору та аналізу даних з використанням програмного забезпечення. Такі навчальні модулі, як "Основи соціальної педагогіки і науки соціального забезпечення", "Організаційна діагностика та консультування", "Інституції та організаційні форми соціальної педагогіки і соціальної політики", "Основи соціально-педагогічного мислення і діяльності", "Теорії соціальної та організаційної педагогіки", "Розробка наукових проєктів" тощо, передбачають підготовку наукових рефератів, участь у навчальних наукових семінарах, виконання комплексних домашніх завдань, що містять елементи творчого пошуку, участь у навчальних проєктах, проведення наукового дослідження та доповіді за його результатами [3, с. 95].

Логічним завершенням науково-дослідницької діяльності майбутніх соціальних фахівців у сфері соціальної роботи з сім'єю є підготовка бакалаврської кваліфікаційної роботи. Її завданням є підтвердити, що студент може за встановлений термін самостійно опрацювати практичну соціально-педагогічну проблему, застосовуючи теоретичні знання та наукові методи.

Успішне завершення бакалаврського курсу і захист бакалаврської кваліфікаційної роботи дає право подальшого навчання на рівні магістратури. Як виявило наше дослідження, переважна більшість акредитованих магістерських програм з соціальної роботи/соціальної педагогіки у німецьких ВНЗ розрахована на чотири семестри і концентрує свою увагу, як правило, на класичних галузях педагогіки: соціальній та шкільній педагогіці, освіті дорослих та медіапедагогіці. Теоретичні знання, здобуті на рівні бакалаврату, поглиблюються відповідно до обраної спеціалізації. У третьому семестрі запланована практична фаза у формі наукового проєкту, яка відбувається у різних соціальних установах. Більшість університетів Німеччини активно співпрацюють з іноземними ВНЗ, що дає можливість магістрантам брати участь у різноманітних міжнародних проєктах.

У четвертому семестрі студенти працюють над магістерською кваліфікаційною роботою, допуском до виконання якої служить успішне складання всіх передбачених контрольних заходів і наявність 90 кредитів. Після її завершення магістранти представляють результати свого наукового дослідження на заключному колоквиумі. У разі успішного захисту магістерської роботи випускники отримують освітньо-кваліфікаційний рівень "Магістра мистецтв" (M. A. – Master of Arts), якщо програма

підготовки мала більш прикладний характер, і "Магістра наук" (M. Sc. – Master of Science), якщо програма була науково-дослідного спрямування [12].

Висновки. Підсумовуючи, можна зробити висновок, що система професійної підготовки соціальних педагогів до роботи з сім'єю у німецьких вищих навчальних закладах перебуває у стадії реформування. У рамках Болонського процесу тут відбувається акредитація бакалаврських та магістерських навчальних програм фахового напрямку "Соціальна робота/соціальна педагогіка", причому у 2011/2012 навчальному році вже 94 % усіх програм, запропонованих німецькими ВНЗ, реалізувались за новим принципом. Професійну підготовку фахівців соціально-педагогічної сфери здійснюють університети, вищі фахові школи, фахові академії та одна дуальна вища школа. Найбільш популярними серед них є вищі фахові школи. Введення двоциклової бакалаврсько-магістерської системи навчання сприяє зростанню числа напрямів підготовки у соціально-педагогічній сфері, а також їх різноманітності. Проведений порівняльний аналіз нормативно-навчальної документації різних типів вищих шкіл Німеччини дозволяє стверджувати, що процес професійної підготовки соціальних педагогів, які в майбутньому спеціалізуюватимуться у сфері роботи з дітьми, молоддю та їхніми сім'ями, має свої відмінності залежно від федеральної землі та типу вищого навчального закладу. Це стосується насамперед структури і організації навчального процесу, кількості модулів і їх змісту, визначення спеціалізації та поглибленого вивчення деяких тем, термінології, системи нарахування залікових одиниць – кредитів, технологій професійної підготовки тощо. Дані особливості зумовлені відсутністю державних стандартів та автономністю німецьких ВНЗ.

Важливим компонентом професійної підготовки соціальних педагогів до роботи з сім'єю є науково-дослідна діяльність, яка спрямована на оволодіння методами науково-педагогічного дослідження, розвиток творчого мислення студентів, формування вміння професійно оцінювати соціально-педагогічні проблеми.

Зважаючи на вищесказане, можна стверджувати, що досвід професійної підготовки соціальних педагогів до роботи з сім'єю у німецьких ВНЗ гідний наслідування і може бути, за умови його відповідної адаптації, з успіхом використаний в Україні.

Література

1. Поліщук В. А. Професійна підготовка фахівців для соціальної сфери: зарубіжний досвід : навч. посіб. / В. А. Поліщук. – Тернопіль, 2002. – 222 с.
2. Apel H. Online lehren. Planung und Gestaltung netzbasierter Weiterbildung / Heino Apel, Susanne Kraft. – Bielefeld : W. Bertelsmann Verlag, 2003. – S. 54.
3. Armthor R.-Ch. Die Geschichte der Berufsausbildung in der Sozialen Arbeit. Auf der Suche nach Professionalisierung und Identität / Ralph-Christian Armthor. – Weinheim, München : Juventa, 2003. – S. 656.
4. Beschomer J. Die Fachhochschulen in der Bundesrepublik Deutschland / J. Beschomer // Facta Simonidis – Zamość: Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa, 2008. – S. 15–44.
5. Bildung und Kultur – Studierende an Hochschulen. Wintersemester 2010/2011. Fachserie 11, Reihe 4. 1. – Wiesbaden : Statistisches Bundesamt, 2011. – S. 458.
6. Branchenbuch – grundständige Studienangebote. Soziale Arbeit / Deutscher Berufsverband für Soziale Arbeit e. V. – Berlin : Eigenverlag, 2011. – S. 40.
7. Duale Hochschule Baden-Württemberg. Qualitätsmanagement-Handbuch. Band II: Materialband (Grundlegende Dokumente der Dualen Hochschule Baden-Württemberg) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.dhbw-stuttgart.de/fileadmin/dateien/DHBW/QHB_Band_II_V_1_1.pdf – Назва з екрана.
8. Das Bildungswesen in der Bundesrepublik Deutschland 2010/2011. Darstellung der Kompetenzen, Strukturen und bildungspolitischen Entwicklungen für den Informationsaustausch in Europa [Електронний ресурс]. – Bonn: KMK, 2011. – S. 327. – Режим доступу: http://www.kmk.org/fileadmin/doc/Dokumentation/Bildungswesen_pdfs/dossier_de_ebook.pdf. – Назва з екрану.
9. Kruse E. Stufen zur Akademisierung-Wege der Ausbildung für Soziale Arbeit von der Wohlfahrtsschule zum Bachelor-Mastermodell / Elke Kruse. – Siegen : VS Verlag für Sozialwissenschaften, 2004. – 265 S.
10. Mühlum A. Das Studium der Sozialen Arbeit – Entwicklungen und Perspektiven / Albert Mühlum, Peter Buttner // Disziplin und Profession Sozialer Arbeit: Entwicklungen und Perspektiven / Hrsg. Silke Birgitta Gahleitner. – Opladen : Budrich, 2010. – S. 187.
11. Universität Tübingen. Wirtschafts- und Sozialwissenschaftliche Fakultät. Institut für Erziehungswissenschaft. Bachelorstudiengang (Hauptfach) Erziehungswissenschaft Modulhandbuch ab dem Wintersemester 2012/2013 [Електронний ресурс]. – Tübingen, 2012. – Режим доступу: <http://www.erziehungswissenschaft.uni-tuebingen.de/studium/studiengaenge/bachelor.html>. – Назва з екрана.
1. Universität Hildesheim. Institut für Sozial- und Organisationspädagogik. Konsekutiver Master-Studiengang Organisationspädagogik/Sozialpädagogik [Електронний ресурс]. – Hildesheim, 2011. – Режим доступу: <http://www.unihildesheim.de/qm/processmanagement/document.php?docID=8655>. – Назва з екрану.